

AZƏRBAYCAN QADINLARI “KİTABI-DƏDƏ QORQUD” DAN QARABAĞ ZƏFƏRİNƏDƏK

Quliyeva Samirə Şükür qızı
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
samira_guliyeva@mail.ru

XÜLASƏ

Məqalədə ölməz söz abidəmiz olan “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanı əsasında Azərbaycan qadınlarının keçdiyi şərəfli ömür yoluna nəzər salınır. Oğuz türklərinin tarixi qəhrəmanlıq salnaməsini əks etdirən bu möhtəşəm eposda kişilərlə bərabər qadınların da döyüşlərdə mərdliklə, cəsarətlə vuruşaraq şücaət göstərməsindən, düşmən qüvvələrə qarşı sarsıdıcı zərbələr endirərək onları məğlubiyyətə uğratmasından bəhs olunur. Dastanın ayrı-ayrı boylarında iştirak edən Burla xatun, Banuçiçək, Selcan xatun və başqalarının Oğuz elinin düşmənlərinə qarşı döyüşlərdə mərdliklə vuruşmaları nümunələr əsasında təhlilə cəlb olunur. “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanının yaranmasından 1300 ildən artıq bir vaxt keçməsinə baxmayaraq, tarixən bir çox müharibələrin şahidi olan Azərbaycan, türk qadınları Birinci və İkinci Qarabağ savaşlarında da mərdlik, qəhrəmanlıq göstərərək cəbhənin ən qaynar nöqtələrində vuruşmuş, şəhidlik zirvəsinə yüksəlmişlər. Məqalədə “Dədə Qorqud” dastanlarının qadın qəhrəmanları ilə Qarabağ müharibəsinin cəsur qadınları müqayisəli şəkildə tədqiqat obyektinə çevrilir.

Açar sözlər: “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanı, qəhrəman Oğuz qadınları, Birinci Qarabağ Savaşı, 44 günlük Vətən Müharibəsi, qəhrəman Azərbaycan qadınları.

Azərbaycan xalqının tarixi qəhrəmanlığını əks etdirən “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanı möhtəşəm söz abidəsidir. Dastanda qədim Oğuz elinin vətənpərvərliyi, mərdliyi, qəhrəmanlığı, əyilməzliyi, el-oba, yurd, ailə təəssübkeşliyi diqqət mərkəzində saxlanılır. Eposdakı ayrı-ayrı boylarda Oğuz igidlərinin döyüş meydanlarında düşməne qarşı göstərdikləri şücaətindən, yenilməzliyindən, qəhrəmanlığından söhbət açılır. Düşməne qarşı barışmaz mövqedə dayanan igidlər bütün savaşlardan aqlın və qılıncın gücü ilə

qalibyyətlə çıxırlar. Oğuz elində belə bir qanun var – qılınc tutmayan, at oynatmayan, ov ovlamayan, düşməne öz gücünü göstərməyən gəncə ad verilmir, hörmət və ehtiram göstərilir.

“Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında ailədə, cəmiyyətdə qadınlara münasibətlə bağlı maraqlı məlumatlara rast gəlirik. Dastanın müqəddiməsində qadınların dörd soya bölünməsi də bu faktı təsdiqləyir. Dastanın birinci – “Dirse xan oğlu Buğac boyu”ndan başlayaraq digər boylarda da müxtəlif xarakterli, müxtəlif taleli qadın obrazları ilə qarşılaşırıq. Bu qadın qəhrəmanlarını birləşdirən əsas cəhət onların doğma yurdları Oğuz qəlbənə bağlılığı, el-oba, yurd, vətən sevgisi, milli adət-ənənələrə hörmətlə yanaşması, mənəvi paklıq, ailə namusunun, təəssübünün uca tutulması kimi ülvə hissələrdir. Dastanın birinci boyunda övlad həsrətiylə yaşayan Dirse xan və onun xanımının nəzir-niyazdan sonra doğulan oğlu Buğacın qəhrəmanlığını, igidliyini gözü götürməyən paxıl insanlar gənc oğlanı aradan götürmək üçün ona şər atır, Dirse xanı öz oğlunun qatilinə çevirmək istəyirlər. Riyakar insanların sözü ilə oğlunu kürəyindən oxla ölümcül yaralayan Dirse xan Buğacı oradaca qoyub geri dönür. Dirse xanın xanımı şübhələr içərisində qırx qızla oğlunu axtarmağa gedir. Qazlıq dağına çatanda oğlunu al qana boyanmış vəziyyətdə tapır. Ananın fəryad və nalələrindən gözünü açan Buğac anasına deyir ki, bu yaradan mənə ölüm yoxdur. Boz atlı Xızır gəlib yarımı üç kərə sığalladı, ana südü və dağlar çiçəyini məlhəm buyurdu. Dastanda bu iki məfhumun birləşdirilərək məlhəmə çevrilməsinin özü də rəmzi səciyyə daşıyır. Çünki o çiçəkləri bitirən də məhz vətən torpağıdır. Buna görə də şəhidlərimizin qanı ilə suvarılmış torpaqlarımıza “Ana Vətən” deyə xitab edirik. Dastanda Dirse xan xain düşmənlər tərəfindən aldadıldığını başa düşür. Belə bir çətin situasiya ilə üzləşən Dirse xanın qadını dərd içində qovrulsa da, ürəyi parçalansa da, öz təmkin və ləyaqətini qoruyub saxlayır, xanın üzünə ağ olmur. Ancaq oğlunu sağaltmaq, şəfa vermək üçün yollar arayıb-axtarır. Nəhayət, Xızırın tövsiyəsi ilə ana südü və dağ çiçəklərindən hazırladığı məlhəmlə oğlu Buğaca yenidən həyat verir. Ailədə olan sağlam düşüncə, tərbiyə, mənəvi-əxlaqi dəyərlərin qorunması, ana-övlad münasibətlərinin möhkəm özüllər üzərində qurulması və ananın Buğacı düzgün istiqamətləndirməsi ata ilə oğul arasında nifaqa, düşmənçiliyə çevrilir. Əksinə, Buğacın sağ qaldığını görəndə mənfur düşmənlər Dirse xanı əsir götürdüyü zaman o mübarizə meydanına atılaraq atasını düşmən

əsirliyindən xilas edir. Dastanda Dirsə xanın qadını xeyirxah, humanist, ağıllı, tədbirli və alicənab bir Oğuz qadını, sülh-səfaya səsləyən mərhəmətli ana kimi diqqəti cəlb edir. Dastanın birinci boyu Dirsə xanın adı ilə bağlı olsa da, burada əsas qəhrəman onun xatunu, Xan qızıdır. Oğuz cəmiyyətində qadına, anaya münasibət buradan, dastanın ilk pilləsindən başlanır. Dastanın bir çox boylarında iştirak edən qadınlar öz mərdliyi, cəsurluğu, qəhrəmanlığı ilə Oğuz igidlərindən geri qalmırlar. Yüksək mənəviyyəti, təmiz əxlaqı, namusu, sədaqəti və gözəlliyi ilə seçilən bu qadınlar çətin məqamda silaha qurşanıb döyüş meydanına atılır, Oğuz bəylərinə arxa-dayaq olur, onları qələbədən-qələbəyə aparırlar. Gənc qızlar sevgililərini sınımayınca, qəhrəmanlıqlarına əmin olmayınca bu oğullara könül vermirlər. Oğuz elində qadına, anaya böyük hörmət və məhəbbət var. Türk inancındakı “Ana haqqı, Tanrı haqqı” kimi müqəddəs kəlam da buradan qaynaqlanır.

Akademik İsa Həbibbəyli dastanın tarixi əhəmiyyətini yüksək dəyərləndirərək yazır: “Dədə Qorqud” dünya miqyasında bədii nəsr təfəkkürünün möhtəşəm abidələrindən biridir. Bu, “Dədə Qorqud” dastanlarını yaradan xalqın epos təfəkkürünün bədii mükəmməlliyinin klassik nümunəsidir. Epos təfəkkürü isə bədii fantaziyadan daha çox xalqın özünüdərkinin, sabit milli düşüncəsinin, torpaq və millət qavrayışının dastan səviyyəsində ifadəsi deməkdir. Bu mənada “Dədə Qorqud” dastanları Oğuz türklərinin, Azərbaycan xalqının yurd və torpaq andının manifestidir. Bu, ölkəsini, torpağını, millətini dərinədən dərk edən bir xalqın vətən və torpaq sevgisinin möhtəşəm Oğuznaməsidir” (1). Məhz “Kitabi-Dədə Qorqud” eposundakı Burla xatun, Dirsə xanın xatunu, Banuçiçək, Sarı donlu Selcan xatun, Dəli Domrulun xatunu kimi bir sıra igid, qəhrəman, cəsur, zəngin mənəviyyətlı qadınlar da vətəni, yurdunu, el-obasını varlığı qədər sevən insanlardır.

“Bayburanın oğlu Bamsı Beyrək boyu”nda Bayburanın oğlu Bamsı Beyrəklə Baybecanın qızı Banuçiçəyin saf, ülvi və qarşılıqlı məhəbbətindən bəhs olunur. Bayburd hasarının bəyinə xəbər çatdırırlar ki, Baybecan sənə verəcəyi qızı Beyrəyə verdi. Gecə ikən kafirlər gözətçini öldürür, Beyrəyi isə əsir götürürlər. Bu hadisədən 16 il keçdikdən sonra Banuçiçəyin qardaşı Dəli Qarcar Bayandur xana bildirir ki, Beyrəyin qaldı xəbərini gətirənə altun-ağca, öldü xəbərini gətirənə bacımı verərəm. Yalançı oğlu Yalincıq vaxtilə Beyrəyin ona bağışladığı köynəyi qana bulaşdırıb gətirir. Banuçiçəyi Yalincığa verməli

olurlar. Lakin Beyrək nişanlısının toyuna gəlib çıxır. O, Banuçiçəyi azad edir və onunla evlənir. Dastanın bu boyunda Banuçiçəyin ox atması, at minməsi, güləsməsi kimi qəhrəmanlıq səhifələri Azərbaycan qadınlarının tarixən heç də kişilərdən geri qalmadığını göstərən qürurverici örnəklərdir.

Dastanda ən mükəmməl və yaddaqalan qadın obrazlarından biri Bayandur xanın qızı, Qazan xanın “boyu uzun Burla xatun”udur. Professor Tofiq Hacıyev onun şəxsi keyfiyyətlərindən bəhs edərək yazır: “Psixoloji mənzərəyə hakim olan, oğlunun xilasına şəraiti kökləyən, nəhayət, son məqamda yaralanan ərinin yardımına çatan, ardınca Oğuz bəylərini çəkib gətirən, kafirin bayrağını qılınclayan Boyu Uzun Burla xatun boyun əsas bədii qəhrəmanıdır” (2). O, dastanda ağıllı, namuslu, tədbirli, sədaqətli, ləyaqətli, mərd, məğrur və cəsarətli bir qadın kimi təqdim olunur. Burla xatunun xarakterinin bütövlüyünü dastanın “Salur Qazanın evinin yağmalanması boyu”nda daha aydın görmək mümkündür. Şöklü Məlik Qazan xandan intiqam almaq məqsədilə onun qadını Burla xatunu yemək-içmək məclisinə gətizdirib şərab paylatdırmaq istəyir. Lakin qırx incəbelli qızın arasında onu tanıya bilmir. Qızlardan Burla xatunun kim olduğunu soruşduqda onların hamısı “mənəm” deyərək onu xilas etməyə çalışırlar. Bunu görənlər qərara gəlirlər ki, Uruzu öldürüb ətindən kabab çəksinlər, kim yeməsə, deməli, Burla xatun odur. Bu boyun ən gərgin və dramatik səhnələrindən biri də ana ilə oğulun qarşılaşması səhnəsidir. Ana oğlu ilə söhbət zamanı iki yol ayrıcında qalır. Oğlunu xilas etmək üçün düşmənin təklifini qəbul etsin, yoxsa Uruzun ətindən çəkilən kababı yeyib düşmənin təhlükəsi ilə üzləşir. Bu qədər dözülməz dərd və iztirablar içərisində qovrulmuş Oğuzun məğrur qadını anlayır ki, onun namusu bütövlükdə Oğuz elinin, Qazan xanın namusu və ləyaqətinin tapdanmaması üçün hətta yeganə oğlu Uruzu itirmək təhlükəsi ilə üzləşir. Bu qədər dözülməz dərd və iztirablar içərisində qovrulmuş Oğuzun məğrur qadını anlayır ki, onun namusu bütövlükdə Oğuz elinin, Qazan xanın namusu və qeyrətini təcəssüm etdirir. Əlbəttə, olduqca çətin sınaq qarşısında qalan ana oğlunun sağ qalması üçün ya namus və ləyaqətdən keçməli, Oğuz xalqını və onun yenilməz igidlərini sındırmalı, ya da ki, oğlunu qurban verməlidir. Burla xatuna oğul itkisinə dözmək nə qədər dəhşətli görünsə də, Uruzun təkidi ilə ikinci yolu seçməyə məcbur olur. Lakin ana qəlbi bu ağrıya, möhnətə, iztiraba dözə bilmir, bu fəlakəti

bütün varlığı ilə yaşayan Burla xatun göz yaşlarında boğulur: “Bıldır-bıldır gözünün yaşı rəvan oldu. Boyu uzun, beli incə Burla xatun boynuyla qulağın aldı düşdü. Güz alması kibi al yanağın dartdı, yırtdı. Qarğı kibi qara saçın yoldu.” Oğul! Oğul! Deyibən zarlıq qıldı, ağladı” (3). Dastanın bu boyunda Şöklü Məlik Qazan xanın bütün var-dövlətini, qırx incəbelli qızla qadını Burla xatunu, oğlu Uruzu və qoca anasını əsir götürsə də, o, hamıdan və hər şeydən öncə düşməndən qoca anasını geri qaytarmağı tələb edir. Bütün bunlar türk dünyasında anaya olan məhəbbətin böyüklüyünü, əvəzolunmazlığını göstərən mühüm keyfiyyətlərdir. Biz bunu həm Qazan xanın öz anasına, həm Uruzun Burla xatuna, həm də dastandakı digər Oğuz igidlərinin bu müqəddəs varlığa münasibətində aydın şəkildə görə bilirik. Ancaq bunun əksinə olaraq, dastanda Şöklü Məliyin işğalçı dəstəsi erməni vandalları kimi, qadınlara, uşaqlara, günahsız insanlara zülm, əzab və işgəncə verən qəddar və namərd adamlar tək xarakterizə olunurlar.

Dastanın dördüncü – “Qazan bəy oğlu Uruz bəyin dustaq olduğu boy”unda da Burla xatunu həssas və incə qəlbə malik olan qayğıkeş, narahat bir ana kimi görürük. Oğlu Uruzu atası Qazan xanla ilk dəfə ova göndərən ana Qazan xan tək qayıdıb gələndə, onun yanında oğlunu görməyəndə təşvişə düşür, sarsılır. Oğlu ovdan qayıtmayan ananın həyəcanları, iztirabları Qazan xanı geri dönməyə məcbur edir. Uruz düşmən əsirliyindən xilas olub geri qayıdana kimi Burla xatun rahatlıq tapmır, Qazan xanın ardınca kafirlərin üzərinə gedir.

Dastanın beşinci – “Duxa Qoca oğlu Dəli Domrul boyu”nda göstərilir ki, bir gün Dəli Domrul vay-şivən səsi eşidib nə baş verdiyini soruşduqda ona deyirlər ki, Əzrayıl bir igidin canını alıb. Dəli Domrul qəzəblənərək bildirir ki, Əzrayıl nə kişidir ki, igidin canını alsın. Bu söz Allaha xoş getmir və Əzraili göndərir ki, get Domrulun canını al. Əzrayıldan aman istəyən Dəli Domrul Uca Tanrıya üz tutaraq deyir ki, Allah, mənim canımı alırsansa, sən al, Əzrayılı almağa qoyma. Bu müraciət Allaha xoş gəlir. Domrula xəbər gəlir ki, “canının yerinə can bulsun”. Dəli Domrul əhvalatı atasına, anasına söyləyir. Hər ikisi “can şirindir” söyləyib oğullarının əvəzinə ölümə getmək istəməzlər. Lakin Dəli Domrul gəlib məsələni xanımına deyərək o bildirir ki, səndən sonra mən bu dünyanı, onun var-dövlətini neyləyirəm, qoy Əzrayıl mənim canımı alsın, sənə canına dəyməsin. Bunu eşidən Dəli Domrul bir də Allaha üz tutub deyir ki, alırsansa ikimizin də canını birdən al, almırsansa ikimizi

də qoru. Ata-anası Dəli Domrul üçün canından keçmədiyi halda, xanımının onun uğrunda ölümə hazır olduğunu görəndə Ulu Tanrı hər ikisinə bundan sonra 140 il ömür verir. Dastanın bu boyunda da qadınların fədakarlığının, sədaqətliliyinin, ailəyə qəlbən bağlılığının şahidi oluruq.

Dastanın altıncı – “Qanlı Qoca oğlu Qanturalı boyu”nda da qadınların qəhrəmanlığını, cəsurluğunu görürük. Folklorşünas alim Paşa Əfəndiyev yazır: “Qanturalı lazım gələndə düşmən qoşunu ilə qarşılaşmalı, döyüşə girməli və hətta qələbə belə qazanmalıdır. Çünki onun sevgilisi Selcan xatun böyük bir qoşunla üz-üzə gəlir və qalib çıxır. Bamsı Beyrəyin nişanlısı Banuçiçək cəngavər kimi at çapır, qılınc vurur, güləşir və s. Bu ənənə, yəni qadınların kişilər kimi əqli və fiziki cəhətdən qüvvətli olması sonrakı nağıl və dastanlarımızda da qabarıq şəkildə təsvir edilmişdir” (4).

“Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında düşmənlərin Oğuz türklərinə qarşı apardığı məkrli siyasəti, ölüm-dirim mübarizəsini, işğalları, soyqırımları, var-dövlətlərini talan etməsini XX əsrin sonlarında erməni daşnaklarının Azərbaycan xalqının başına gətirdiyi fəlakətlərlə, müsibətlərlə paralelləşdirmək olar. Erməni şovinistlərinin Qarabağı Ermənistanla birləşdirmək niyyətilə başladığı təcavüzkarlıq və işğalçılıq siyasəti nəinki Azərbaycanın igid, qəhrəman oğullarını, hətta qadınlarımızı da çətin sınaqlarla üzləşdirdi. Xaricdəki havadarlarının dəstəyi ilə mənfur düşmənin Azərbaycana qarşı əsassız torpaq iddialarına etiraz olaraq milyonlarla həmvətənlərimiz 1988-ci ilin 17 noyabrında indiki Azadlıq meydanına toplaşdı və etiraz səsinə ucaldanda qadınlarımız da kişilərlə bərabər fəallıq göstərmiş, müstəqillik uğrunda mübarizənin önündə getmişlər.

Ölkədə hökm sürən çox çətin və mürəkkəb şəraitdə Azərbaycanın mərd, cəsarətli, qəhrəman qadınları gecəli-gündüzlü meydanlarda kişilərlə bərabər dayanmış, xalqımızın haqq işi uğrunda apardığı mübarizədən geri çəkilməmişlər. 1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə Sovet ordusu ilə erməni daşnaklarının birləşmiş hərbi hissələri Bakıda qanlı hadisələr törədərək 134 mülki əhalini qətlə yetirdi, 600-dən artıq soydaşımızı yaraladı. Bu qanlı faciə qadınlarımızdan da yan keçmədi. Öldürülənlər arasında 20-dən artıq qadın və uşaq da var idi. Qanlı 20 Yanvar faciəsinin şəhidləri arasında sonralar adları dastanlaşan, vəfa, sədaqət, məhəbbət rəmzinə çevrilən iki gənc – Azərbaycanın müstəqilliyi, suverenliyi uğrunda milli azadlıq hərəkatına

qoşulan İlham və onun ölümü ilə barışmayıb cavan ömrünə qıyan Fərizə kimi cəsur və fədakar bir qadın da var idi. İmperiya cəlladlarının gülləsinə tuş gələn İlhamla onun gənc ömür-gün yoldaşı Fərizənin ibrətamiz həyat hekayəsi Azərbaycan gəncliyi üçün əsl fədakarlıq nümunəsidir. Dastanlarımızda oxuduğumuz bu fantastik hadisəylə biz real həyatda rastlaşdıq. Onlar ruhən, mənən birləşərək ölməzlik zirvəsinə ucaldılar, əbədiyyət qazandılar.

Erməni daşnaklarının xalqımıza, günahsız insanlara qarşı amansız soyqırımları əsrlərdir ki, davam etməkdədir. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə onlar daha bir qanlı cinayətə əl ataraq başər tarixində analoqu olmayan Xocalı faciəsini törətdilər. Rusiyanın 366-cı alayının və erməni faşistlərinin birgə həyata keçirdikləri soyqırım aksiyasında 613 nəfər dinc sakinin, o cümlədən 83 məsum körpənin, 106 qadının al qanını qarın üzərinə tökdülər. Qaçanlara aman verməyən vəhşiləşmiş quldur birləşmələri onları yollarda, meşələrdə gülləbaran etdilər, 1275 nəfəri isə əsir götürdülər. İndiyə kimi onların taleyi haqqında heç bir məlumat yoxdur. Göründüyü kimi, erməni cəlladlarının, azgün düşmənlərin zaman-zaman törətdiyi soyqırımlarda kişilərlə yanaşı, nə qədər günahsız qadınlarımız da qətlə yetirilmiş, erməni vandalizminin qurbanına çevrilmişlər.

Erməni şovinistləri Qarabağı işğal edərkən, düşmən əlinə keçməsin deyə namusunu, ismətini, ləyaqətini hər şeydən üstün tutan Azərbaycan qadınları özlərini qayadan atmışlar. Tarixən böyük qəhrəmanlıq yolu keçən, Burla xatun, Banuçiçək, Selcan xatun timsallı Azərbaycan qadınları vətənin dar günündə silaha sarılıb igid oğullarımızla çiysin-çiyinə düşməyə qarşı vuruşmuş, igidliklər göstərmişlər. Birinci və İkinci Qarabağ müharibəsində yüzlərlə hərbi, jurnalist, həkim kimi cəbhə bölgələrində, səngərlərdə, keçilməz sıldırım qayaları, dağları aşaraq ən qaynar nöqtələrdə olan mərd, yenilməz, cəsur Azərbaycan qadınları adlarını xalqımızın qəhrəmanlıq salnaməsinə yazmışlar. Belə qadınlarımızdan Birinci Qarabağ Savaşında öz xidməti vəzifəsini yerinə yetirərək, 1991-ci il yanvarın 9-da Şuşada erməni cəlladları tərəfindən qətlə yetirilən jurnalist, Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Salatın Əsgərovanı, 1992-ci ilin aprelindən könüllü olaraq cəbhəyə gedən, Turşsu, Şuşa və Ağdamın Məhrizli hospitallarında həkim kimi fəaliyyət göstərərək yüzlərlə igid oğullarımızı yenidən həyata qaytaran, Milli Qəhrəman Gültəkin Əsgərovanın fədakarlığını xüsusi qeyd etmək olar. Bu vətənpərvər Azərbaycan qadını 1992-ci ilin iyulunda qəhrəmancasına həlak olmuşdur.

Belə mərd, şücaətli, igid qadınlarımızdan biri də Xalq Təsərrüfatı İnstitutunu bitirmiş, Elmlər Akademiyasının əməkdaşı, 80-ci illərin sonlarından Meydan hərəkətinə qoşulan qeyrətli Azərbaycan qızı, Qazax mahalının Əskipara kəndində dünyaya gələn Qaratel Hacımahmudovadır. O, silahlanaaraq kişilərlə bərabər Aşağı Əskiparanı erməni daşnaklarından mərdliklə qorumuş, sonadək qəhrəmanlıqla döyüşmüş və bu cəsur qız cəllad ermənilərə əsir düşməsin deyə özünü öldürmüş, əbədiyyətə qovuşmuşdur.

Qəhrəman qadınlarımızdan biri də Vəfa Mansurovadır. O, Bakı Dövlət Universitetini bitirdikdən sonra 1991-ci ildə Qazax rayonunun Daşsalahlı kəndinin müdafiəsinə qalxmışdır. Vəfa Mansurova öz silahdaşları ilə birgə kəndin kənarında qərargah yaradır, səngərlər qazdıraraq gecələr gözetçi növbələri təşkil edir. Kənd əhalisinin köməyi ilə könüllü hərbiçiləri silah-sursatla təmin edərək Daş Salahlı kəndini erməni quldurlarından qoruyur. 1993-cü ildə ulu öndər Heydər Əliyevin ikinci dəfə hakimiyyətə qayıdışından sonra, sərhədlərin təhlükəsizliyi təmin olunmuş və Vəfa Mansurova doğma ocağına qayıtmış, 1998-ci il aprelin 30-da vaxtsız əcəl onu aramızdan aparmışdır.

Azərbaycanın qəhrəman qadınları yüzlərlə-minlərlədir. Bunlardan biri də İkinci Qarabağ Savaşının Vətən Müharibəsinin iştirakçısı Arəstə Baxışovadır. 2018-2019-cu illərdə Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin Baş Hərbi Hospitalında tibb işçisi kimi fəaliyyətə başlayan Arəstə Baxışova 2019-cu ildən Beyləqan rayonunda yerləşən "N" sayılı hərbi hissədə xidmət etmişdir. 2020-ci il sentyabrın 27-də Azərbaycanın rəşadətli ordusu torpaqlarımızı erməni işğalçılarından təmizləməyə başlayanda Arəstə Baxışova Füzuli, Zəngilan və Qubadlının azad olunması uğrunda gedən döyüşlərdə yaralanan döyüşçülərə yardım göstərərək oktyabrın 23-də Qubadlıda şəhid olmuşdur. Öz vətəndaşlıq borcunu şərəflə yerinə yetirən Arəstə Baxışova ölümündən sonra "Vətən uğrunda" medalı ilə təltif olunmuşdur.

44 günlük Vətən müharibəsi Ali Baş Komandan, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, cənab İlham Əliyevin müdrik siyasəti, uzaqgörənliyi, diplomatik bacarığı və rəşadətli ordumuzun qəhrəmanlığı, hakimiyyətlə xalqın mənəvi birliyi sayəsində qələbə ilə başa çatdı. 30 illik işğaldan sonra əzəli və əbədi Qarabağ torpaqlarımız mənfur erməni işğalçılarından tapdağından azad edildi. Azərbaycan xalqı bu müqəddəs vətən torpaqlarının bütövlüyü uğrunda

döyüşlərdə 3000 şəhid verdi. Bu şəhidlər arasında vətəni canı, qanı bahasına qoruyan Burla xatun timsallı mərd, qəhrəman qadınlarımız da vardır. Xalqımız şərəfli ömür yolu keçən, igidliyi, mərdliyi, cəsurluğu ilə adını tarixin qızıl səhifələrinə yazan, əbədiyyət qazanaraq şəhidlik zirvəsinə ucalan belə qəhrəmanlarımızla fəxr edir!

ƏDƏBİYYAT

1. İsa Həbibbəyli. Qorqudşünaslıq elminin genişlənmə imkanları. "525-ci qəzet", 9 mart 2015-ci il.
2. Tofiq Hacıyev. Dədə Qorqud kitabı. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi. Bakı: Elm, 2004, s. 428.
3. "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanı. Bakı: Yazıçı, 1988, s. 36.
4. Paşa Əfəndiyev. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı. Bakı, Maarif, 1981, s. 242.

АЗЕРБАЙДЖАНСКИЕ ЖЕНЩИНЫ СО ВРЕМЁН «КИТАБИ-ДЕДЕ ГОРГУД» ДО КАРАБАХСКОЙ ПОБЕДЫ

Самира Гулиева

младший научный сотрудник, доктор философии по филологии БГУ,
samira_guliyeva@mail.ru

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается славная деятельность азербайджанских женщин в бессмертном памятнике «Kitabi-Dede Gorgud». Этот великий эпос, отражающий историю подлинного героизма тюрков-огузов, повествует о мужестве и храбрости мужчин и женщин побеждавших в битвах врага своими сокрушительными ударами. На основе образцов текста из разных частях эпоса анализируется мужественное участие Бурла-хатун, Банучичек, Селджан-хатун и других в битвах с врагами огузов. Несмотря на то, что со времени создания эпоса «Kitabi-Dede

Горгуд» прошло более 1300 лет, азербайджанские женщины, исторически побывавшие свидетельницами многих войн, храбро сражались в Первой и Второй карабахских войнах в самых горячих точках фронта и поднялись на вершину мученичества. В статье сравниваются героини эпоса «Деде Горгуд» и отважные женщины Карабахской войны.

Ключевые слова: эпос «Kitabi-Dede Gorgud», героические женщины-огузы, Первая Карабахская война, 44-дневная Отечественная война, героические азербайджанские женщины.

AZERBAIJANIAN WOMEN FROM "KITABI-DEDE GORGUD" TO THE KARABAKH VICTORY

Samira Guliyeva

PhD in Philology

samira_guliyeva@mail.ru

SUMMARY

The article deals with the glorious activity of Azerbaijani women in the immortal monument to the word "Kitabi-Dede Gorgud". This great epic, reflecting the history of the true heroism of the Oghuz Turks, tells about the courage and bravery of men and women who defeated the enemy in battles with their crushing blows. On the basis of text samples from different parts of the epic, the courageous participation of Burla-Khatun, Banuchichek, Seljan-Khatun and others in battles with the enemies of the Oghuz is analyzed. Despite the fact that more than 1300 years have passed since the creation of the "Kitabi-Dede Gorgud" epic, Azerbaijani women, who historically witnessed many wars, bravely fought in the First and Second Karabakh wars in the hottest points of the front and rose to the pinnacle of martyrdom. The article compares the heroines of the epic "Dede -Gorgud" and the brave women of the Karabakh war.

Keywords: epic "Kitabi-Dede Gorgud", heroic Oghuz women, First Karabakh war, 44-day Patriotic war, heroic Azerbaijani women.